

DOI: <https://dx.doi.org/10.21784/2021.023>

PAULINA BIELAK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

MARTYNA GAJEWSKA

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

IWONA LISEWSKA

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Nauczyciel w dobie pandemii

Teacher in the age of pandemic

Streszczenie:

W czasach pandemii nauczyciel na każdym poziomie edukacyjnym postawiony jest przed wieloma nowymi wyzwaniami. W poniższym artykule zaprezentowano obowiązki oraz problemy z jakimi w obecnych czasach musi mierzyć się grono pedagogiczne. Omówiono pokrótce badania, które przedstawiały najczęściej występujące problemy podczas zdalnego nauczania. Przedstawiono kompetencje, które potrzebne są w pracy nauczyciela oraz te, które potrzebne są podczas nauki online. Zaprezentowano potrzeby uczniów w tym specyficznym czasie oraz problemy środowiska edukacyjnego związanego ze stresem.

Słowa kluczowe: zdalne nauczanie, nauczyciel, pandemia, kompetencje, stres

Abstract:

In times of the pandemic, the teacher at every educational level is faced with many new challenges. The following article presents the duties and problems faced by the teaching staff nowadays. The studies that highlight the most common problems in distance learning are briefly discussed. There are presented the competences that are needed in the work of a teacher and those that are needed during online learning. We present the students' needs at this specific time and the problems of the educational environment related to stress.

Keywords: distance learning, teacher, pandemic, abilities, stress

1. Wprowadzenie

Po przymusowym ze względu na pandemię przejściu na naukę zdalną nauczycielki oraz nauczyciele wszystkich etapów edukacyjnych musieli sprostać nowym wyzwaniom. Dotychczasowe umiejętności, które posiadali do tej pory, z dnia na dzień okazały się niewystarczające. Stres, wiek uczniów, niewystarczający zasób sprzętu oraz jakość łącza internetowego, to tylko nieliczne czynniki, które miały wpływ na efekty kształcenia. W rezultacie pojawiają się następujące pytania: Jak nauka zdalna przyjęła się w środowisku edukacyjnym? Jaki wpływ na grono nauczycielskie ma nauka zdalna?

2. Obowiązki nauczyciela w czasach nauki stacjonarnej i zdalnej

*Jedyny sposób, by poznać, gdzie są granice naszych możliwości,
to przekroczyć je, dokonując tego co niemożliwe.*

Arthur C. Clarke

Wydaje się, iż są to najbardziej trafne słowa, które odzwierciedlają postawę nauczyciela w obecnych czasach, a mianowicie w czasach pandemii, z którymi bez wyjątku, każdemu przyszło stawić czoła. Większość z nas z dnia na dzień musiała dokonać rzeczy niemożliwych. Każdy, kto dotychczas borykał się z problemami związanymi z elektroniką, musiał szybko pokonać swoje bariery, ponieważ była to jedyna, bezpieczna i możliwa droga przekazywania wiedzy czy też komunikacji z drugim człowiekiem.

Kiedy przyjrzymy się definicji, która odpowiada słowu nauczyciel, ukazuje nam się sformułowanie „specjalista”. Jak każdy z nas się domyśla „specjalistą” powinna być osoba, która posiada odpowiedni zakres wiedzy w dziedzinie, w której się porusza oraz dodatkowo potrafi zastosować posiadaną wiedzę w praktyce. Oprócz określenia „specjalista” pojawia nam się również sformułowanie, iż nauczyciel jest to osoba, która odpowiada za przekazywanie wiedzy, stanowi wzór do naśladowania, szczególnie jest to widoczne w młodszych grupach uczniów,

gdzie nauczyciel przybiera w pewnym momencie rolę drogowskazu życiowego¹.

Jednak, kiedy mówimy o obowiązkach, które należą do nauczyciela, musimy wziąć pod uwagę Kartę Nauczyciela, czy też statut obowiązujący w danej placówce.

Obowiązkiem nauczyciela zgodnie z Kartą Nauczyciela:

„Art. 6 jest:

1) rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;

2) wspierać każdego ucznia w jego rozwoju;

3) dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego;

3a) doskonalić się zawodowo, zgodnie z potrzebami szkoły;

4) kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka;

5) dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów”²

Wyzwania pandemiczne mogą wpisać się w doskonalenie zawodowe nauczycieli, adaptację do zmieniających się warunków kształcenia i wychowania, działania zgodnie z nowymi potrzebami szkoły i uczniów.

Na podstawie statutu umieszczonego w tym przypadku w placówce przedszkolnej prywatnej możemy wyodrębnić jedne z głównych obowiązków, jednak trzeba podkreślić, iż są to nie wszystkie.

Obowiązkiem nauczyciela przede wszystkim jest realizować funkcję opiekuńczą, wychowawczą oraz dydaktyczną przedszkola. Możemy wskazać przykładowe obowiązki szczegółowe:

¹ Definicja nauczyciela, Encyklopedia PWN https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/nauczyciel;4009280.html?fbclid=IwAR1iQyT4b3p0Ar8l_307T2eBR_z1COP1t_8X0-ftHoBW8RRNa57NzalFRUrk [dostęp: 12.01.2022].

² Karta Nauczyciela- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982, rozdział 2, art.6, s. 5-6.

1. tworzenie bezpiecznego otoczenia
2. organizowanie współpracy z rodzicami poprzez:
 - 2.1. zebrania grupowe 2 razy w roku
 - 2.2. zajęcia otwarte minimum 2 razy w roku
 - 2.3. konsultacje indywidualne
 - 2.4. zajęcia okolicznościowe
 - 2.5. uroczystości dla dzieci, rodziców oraz innych członków rodziny
3. organizowanie oraz przeprowadzenie zajęć koleżeńskich
4. współpracowanie ze specjalistami
5. dbanie o dobre imię wykonywanego zawodu
6. przestrzeganie tajemnicy służbowej
7. prowadzenie dokumentacji pedagogicznej
8. dążenie do rozwoju własnej osobowości przez doskonalenie wiedzy³.

Doskonalenie wiedzy i nowe umiejętności mogą mieścić się w szeroko rozumianych wyzwaniach pandemicznych dla wychowania i edukacji.

Ilość ukazanych obowiązków, które należą do nauczyciela, w przypadku statutu ukazane są tylko przykładowe, ponieważ jest ich o wiele więcej, świadczy o odpowiedzialności, jaka na nim ciąży. Dodatkowo w ostatnim czasie przyszło się zmierzyć z czymś zupełnie dotychczas nieznanym oraz nie praktykowanym szczególnie w młodszych grupach wiekowych. Pandemia wymusiła na nauczycielach natychmiastową zmianę trybu pracy. Mowa tutaj o zdalnym nauczaniu. Z dnia na dzień nauczyciele musieli zamienić miejsca pracy, czyli klasy na swoje mieszkania oraz sprostać wymaganiom stawianym przez nowoczesną technologię. Dlatego na nauczycieli spadły dodatkowe obowiązki, które były utrudniane przez wiele czynników.

Na podstawie Rozporządzenia MEN z dnia 20 marca 2020 roku, „W okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu

³ Statut – Obowiązki nauczyciela, Przedszkole Niepubliczne „Krasnal” w Toruniu.

oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, dyrektor jednostki systemu oświaty odpowiada za organizację realizacji zadań tej jednostki z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość lub innego sposobu realizacji tych zadań, w szczególności:

1) przekazuje uczniom, rodzicom i nauczycielom informację o sposobie i trybie realizacji zadań tej jednostki w okresie czasowego ograniczenia jej funkcjonowania; 2) koordynuje współpracę nauczycieli z uczniami lub rodzicami, uwzględniając potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne dzieci i uczniów, w tym dzieci i uczniów objętych kształceniem specjalnym, dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju lub uczęszczających na zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze; 3) ustala, we współpracy z nauczycielami, tygodniowy zakres treści nauczania do zrealizowania w poszczególnych oddziałach klas (semestrów) oraz na zajęciach realizowanych w formach pozaszkolnych, uwzględniając w szczególności: a) równomierne obciążenie uczniów w poszczególnych dniach tygodnia, b) zróżnicowanie zajęć w każdym dniu, c) możliwości psychofizyczne uczniów podejmowania intensywnego wysiłku umysłowego w ciągu dnia, d) łączenie przemienne kształcenia z użyciem monitorów ekranowych i bez ich użycia, e) ograniczenia wynikające ze specyfiki zajęć; 4) ustala, we współpracy z nauczycielami, sposób monitorowania postępów uczniów oraz sposób weryfikacji wiedzy i umiejętności uczniów, w tym również informowania uczniów lub rodziców o postępach ucznia w nauce, a także uzyskanych przez niego ocenach; W Rozporządzeniu MEN czytamy dalej, że Dyrektor ustala z nauczycielami potrzebę modyfikacji odpowiednio zestawu programów wychowania przedszkolnego i szkolnego zestawu programów nauczania”.⁴

Edukacja zdalna w badaniach

Pochylając się nad zagadnieniem związanym ze zdalnym nauczaniem z perspektywy nauczyciela, musimy wziąć pod uwagę następujące

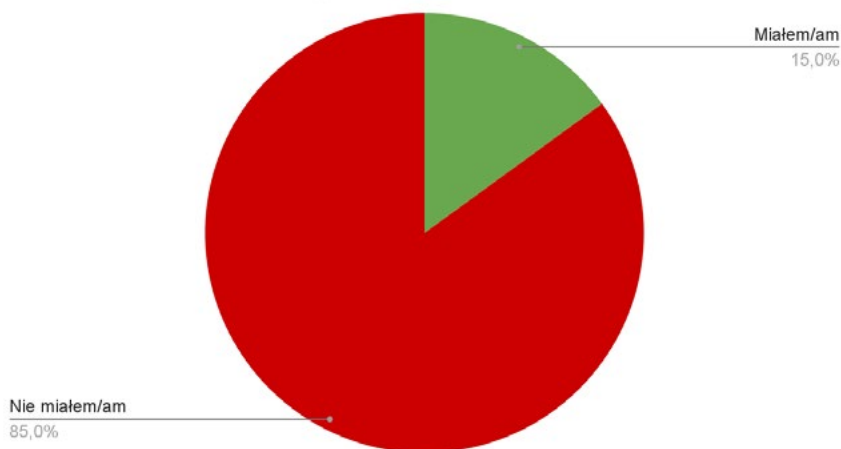
⁴ Rozporządzenie MEN z dnia 20 marca 2020 w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

czynniki, które miały wpływ na jakość przekazywanej wiedzy. Na podstawie badania „Edukacja zdalna w czasie pandemii” przeprowadzonego w kwietniu 2020 r. przez Centrum Cyfrowe możemy pokazać dane oraz na ich podstawie wyodrębnić czynniki, które wpływają na jakość kształcenia zdalnego między innymi są to:

- jakość dysponowanymi łączami internetowymi
- dostęp do urządzeń elektronicznych
- umiejętność korzystania z zasobów internetu czy też sprzętu
- kontakt z rodzicami, dyrekcją oraz nauczycielami
- czasochłonność procesu
- organizacja przestrzeni w domu⁵.

Wykres 1

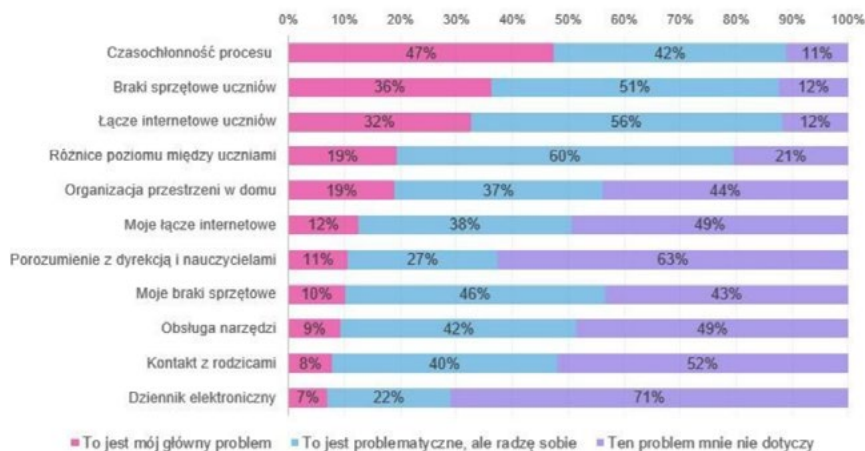
Doświadczenie ze zdalnym nauczaniem



Źródło: Opracowane na podstawie raportu „Edukacja zdalna w czasie pandemii”

⁵ Edukacja zdalna w czasie pandemii, Centrum Cyfrowe – Raport z badań edycja I maj 2020, https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/05/Edukacja_zdalna_w_czasie_pandemii.pptx-2.pdf [dostęp: 28.12.2021].

Wykres 2



Źródło: Opracowane na podstawie raportu „Edukacja zdalna w czasie pandemii”

Na podstawie powyższych danych możemy dostrzec z jakimi problemami musieli zmierzyć się zarówno nauczyciele i uczniowie oraz jakie mieli doświadczenie ze zdalnym nauczaniem. Według statystyk 85% ankietowanych nauczycieli oraz nauczycielek nie miało wcześniej styczności z taką formą nauki. W rezultacie możemy wywnioskować, iż osoby prowadzące zajęcia musiały diametralnie zmienić dotychczasową formę pracy. Pomimo to nauczyciele oraz nauczycielki owszem przyznają, iż zmienili formę pracy, ale poradzi sobie z obsługą różnego rodzaju stron. Było to czymś czasochłonnym, ale mimo to możliwym do pokonania. Jednak to nie wszystko, ponieważ o ile w starszych grupach wiekowych uczniowie samodzielnie byli w stanie zmierzyć się z nową dla nich formą nauczania, tak uczniowie z grup przedszkolnych czy wczesnoszkolnych musieli otrzymać wsparcie ze strony osób dorosłych (np. rodziców), którzy jak się domyślamy również musieli sprostać nowemu w swojej własnej pracy. Aż 48% ankietowanych wskazuje, iż kontakt z rodzicami jest dla nich „problematyczny” lub „jest problematyczny, ale sobie radzą”. W związku z tym pojawia się pytanie: Czy takie małe dzieci bez wsparcia kogoś dorosłego poradzą sobie z nową formą nauczania? Oczywiście w większości przypadków odpowiedź będzie brzmiała: „nie”. Dlatego na

tym etapie nauczania tak ważne jest zwrócenie uwagi nauczyciela na stały kontakt z rodzicami tych uczniów. Tylko i wyłącznie dzięki współpracy nauczyciela z rodzicem zwłaszcza w początkowych etapach zdalnego nauczania, młodsi uczniowie mieli dostęp do nauki.

Ponadto pojawiają się problemy z jakością łącza internetowego zarówno u osób prowadzących jak i samych odbiorców. Gdyż aż 32% uczniów ma z tym problem, a po stronie nauczycieli deklaruje się 12%.

Jeśli przyjrzymy się brakom sprzętowym 10% nauczycieli deklaruje, iż był to dla nich główny problem. Jednak kiedy dogłębnie przeanalizujemy odpowiedzi zauważymy różnicę, która pokazuje, iż nauczyciele w placówkach niepublicznych znajdują się w lepszej sytuacji jeśli chodzi o wyposażenie w sprzęty elektroniczne. W trudnej sytuacji znajdują się uczniowie, gdyż 36% ankietowanych deklaruje, iż miało problemy z dostępem do sprzętu.

Przyglądając się powyższym statystykom, które ukazują problemy z jakimi spotykali się: uczniowie, rodzice oraz nauczyciele możemy wysnuć wniosek, iż zdalne nauczanie powoduje problemy dla wszystkich ze stron.

Dodatkowo musimy wziąć pod uwagę, z kim współpracuje nauczyciel, czyli inaczej mówiąc grupy odbiorców, do której zwraca się osoba prowadząca dane zajęcia. Tutaj między innymi pojawiają nam się takie kwestie jak:

- wiek
- motywacja do nauki
- zakres posiadanej już wiedzy

Diametralnie inaczej zostaną zorganizowane zajęcia dla ucznia pierwszej klasy szkoły podstawowej czy dla ucznia pierwszej klasy, ale liceum. Dzieci młodsze szybciej się dekoncentrują oraz zniechęcają, dlatego tak ważna jest odpowiednia motywacja. Również stan obecnej wiedzy jest ważny, ponieważ osoba prowadząca zajęcia nie może pominąć danej części z powodu zdalnej nauki⁶.

⁶ B. Boryczka, M.Lach, Propozycje i materiały. E-learning – nowe aspekty. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji, Warszawa 14-15 września 2010r. Wydawnictwo SBP, Warszawa 2011 r., s 30-31.

Jednak gdy zostanie ono zaplanowane od początku do końca w przemyślany sposób oraz przy użyciu odpowiednich pomocy, ryzyko wystąpienia wcześniej wspomnianych problemów maleje. Taka forma edukacji nie przynosi tylko i wyłącznie samych negatywnych aspektów czy też poczucia straconego czasu, wręcz przeciwnie w znakomity sposób uświadamia, jaką ważną rolę pełni nauczyciel, instytucja oświaty, czy też bezpośrednie relacje z drugim człowiekiem w życiu młodych, jak i dorosłych ludzi.

3. Kompetencje nauczyciela w czasach kształcenia on-line

W każdym zawodzie potrzebne są odpowiednie kompetencje i umiejętności, by dobrze wykonywać swój zawód, podobnie jest i w tym przypadku. Na początku warto jest się jednak skupić na samym pojęciu kompetencji oraz jak można je podzielić. Kompetencja jest to zdolność i gotowość danej osoby do wykonania zadania na wskazanym poziomie⁷. Powstaje ona w wyniku wiedzy, umiejętności i sprawności dokonywania wartościowań, które muszą być ze sobą zintegrowane.

Kompetencje nauczyciela można podzielić na:

- kompetencje specjalistyczne – dotyczą przekazywania wiedzy o danym przedmiocie szkolnym
- kompetencje psychodydaktyczne – jest to wytwarzanie warunków do uczenia się, aktywizowanie, stwarzanie warunków społecznych, emocjonalnych i odpowiedniego klimatu pracy, ta kompetencja polega również na kierowaniu procesami uczenia się uczniów
- kompetencje komunikacyjne – jest to porozumiewanie się z uczniami, rodzicami, nauczycielami oraz innymi osobami, które można spotkać w szkole
- kompetencje organizacyjno-kierownicze – dotyczą odpowiedniego planowania i projektowania swoich czynności
- kompetencje diagnostyczne i interwencyjne – dzięki nim nauczyciel dowiaduje się co uczeń myśli, czuje, jakie są przyczyny danego zachowania i jak można uczniowi pomóc

⁷ H. Kwiatkowska, *Pedeutologia*, Warszawa 2008, s.25.

- kompetencje poradnicze i doradcze – jest to doradzanie rodzicom w wychowaniu dzieci
- kompetencje w zakresie refleksji nad własną działalnością – zastanowienie się nad tym, czy dane metody, podejścia, postępowania wobec uczniów są dobre i w razie ich nieskuteczności, umiejętność wprowadzenia zmian⁸

J. Pytlak w artykule „Jaki powinien być nauczyciel”, wskazuje następujące cechy: kompetentność w swojej dziedzinie, cierpliwość, życzliwość, pogodność, chęć do nauczania, a więc powinna być to osoba, mająca dobry kontakt z innymi, chcąca nieść pomoc innym, a także posiadająca wiedzę w wielu różnych dziedzinach, w szczególności nauczyciel przedszkolny oraz wczesnoszkolny powinien posiadać wiedzę z wielu różnych dziedzin⁹.

Nauczyciel, który musi zacząć wykonywać swoją pracę online musi mieć jednak pewne dodatkowe cechy i umiejętności, opisane np. w artykule „O potrzebie określenia kompetencji nauczycieli podejmujących kształcenie online”¹⁰.

Zaczynając od kompetencji technicznych, możemy wymienić tu obsługę komputera, laptopa etc. przez który nawiązane zostanie połączenie z uczniami. Oprócz podstawowej obsługi, nauczyciel powinien znać różnego rodzaju programy oraz witryny internetowe, które pomogą mu w przygotowaniu materiałów na zajęcia, a także w przeprowadzeniu ich. Bardzo ważna jest umiejętność korzystania z zasobów internetowych, filtrowania ich, sprawdzania, czy są bezpieczne do użycia i wykorzystania ich w swojej pracy.

W kompetencjach psychologiczno-pedagogicznych powinna znaleźć się umiejętność pełnienia roli przewodnika dla uczniów. Nauczyciel musi wiedzieć, w jaki sposób może organizować z dziećmi pracę, po-

⁸ P. Ziółkowski, *Pedeutologia – zarys problematyki*, Bydgoszcz 2016, s. 45-46.

⁹ J. Pytlak, *Jaki powinien być dobry nauczyciel?*, Artykuł ze strony EDUNews.PL – portal o nowoczesnej edukacji <https://www.edunews.pl/system-edukacji/nauczyciele/4582-jaki-powinien-byc-dobry-nauczyciel> [dostęp: 03.01.2022].

¹⁰ M. Zając, W. Zawisza, *O potrzebie określenia kompetencji nauczycieli podejmujących kształcenie online*, „E-mentor” 2006, nr 1 (14), s. 24.

winien potrafić zmotywować dzieci do wykonywania powierzonych im zadań. Bardzo ważna jest umiejętność przyznania się do błędu i naprawienia go, nikt nie jest idealny, szczególnie podczas pracy w nieznanym środowisku. Osoba prowadząca zajęcia powinna być otwarta na innych i tolerancyjna oraz empatyczna. Twórczość i kreatywność w przypadku nauki online jest wskazana.

Kompetencje odnoszące się do planowania i projektowania zawierają w sobie umiejętność tworzenia scenariuszy, projektowania testów diagnozujących, tworzenie własnego programu nauczania w ramach edukacji na odległość i wykorzystywanie do tego możliwości komputera i internetu.

Oprócz tego Anna Wach-Kąkolewicz omawia pięć czynników opisujących strukturę osobowości jako cechy indywidualne także nauczycieli rzutuące na pracę on-line¹¹. Po pierwsze neurotyzm, czyli większa tendencja do doświadczania gniewu, zazdrości, czy smutku, niska odporność na stres i skłonności do popadania w stany lękowe, może nie sprzyjać nauczaniu online, ze względu na to, że nauczyciel znajduje się w nowym dla siebie środowisku, musi zmienić całkowicie swoje metody nauczania pod całkowicie nowy system z wieloma ograniczeniami. Urządzenia elektryczne nie zawsze dobrze działają, mogą pojawić się problemy nie z naszej, czy dziecka winy i niska odporność na stres nie zadziała tutaj pozytywnie. Spowodować to może niższą efektywność pracy oraz spadek motywacji pracownika. Nauczyciel powinien być spokojny, zrównoważony emocjonalnie oraz pewny siebie i swoich umiejętności. Po drugie ekstrawersja, czyli kierowanie uwagi i zainteresowań na świat zewnętrzny, otoczenie i innych ludzi¹². Osoby ekstrawertyczne powinny wybierać metody nauczania, które są nastawione na pracę z innymi i aktywowanie uczniów. Za pomocą zasobów internetowych można tak samo jak w środowisku szkolnym przeprowadzić

¹¹ A. Wach-Kąkolewicz, *Wybór kształcenia przez internet jako formy doskonalenia zawodowego a cechy indywidualne pracownika*, [w:] M. Dąbrowski, M. Zajac, *E-edukacja - analiza dokonań i perspektyw rozwoju*, Warszawa 2009, s. 65.

¹² Definicja ekstrawersji, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ekstrawersja;3897138.html>, [dostęp: 03.01.2022].

zajęcia interakcyjne, do których potrzebne są takie umiejętności, jak otwartość na innych czy umiejętność słuchania innych osób. Ekstrawertycy są w stanie skutecznie przeprowadzać zajęcia online. Po trzecie otwartość na doświadczenia. Niezwykle ważna jest otwartość na nowe rzeczy, nie skupianie się jedynie na tradycyjnej formie nauczania, której nie można użyć podczas nauczania online. Nauczyciel powinien być kreatywny i tworzyć nowe materiały, twórczo rozwiązywać nowo powstałe problemy. Osoby takie będą gotowe stawić wyzwanie czekającym ich problemom i nie poddadzą się przy zmianie sposobu nauczania. Czwartym czynnikiem jest sumienność. Osoby sumienne skrupulatnie i systematycznie będą wykonywać powierzone im zadania. Nauczanie online pozwala na własne rozłożenie obowiązków i zajęć, co wiąże się z tym, że praca będzie wykonywana w godzinach, które zostaną wybrane przez nauczyciela. Musi on wtedy być odpowiedzialny i wykonywać ustalone przez siebie zadania, by nie nawarstwiły się zaległości. Piąty i ostatni wymieniony czynnik to ugodowość, która odnosi się do charakteru relacji interpersonalnych. Osoby ugodowe są przyjaźnie nastawione do innych i pomocne, dlatego powinno im dobierać się zadania w grupach, ważna dla nich jest interakcja z innymi osobami. Nauczyciele ugodowi będą udzielać wsparcia i pomocy uczniom.

4. Odnalezienie się w nowej sytuacji – emocje i potrzeby uczniów, rodziców i nauczycieli

Pandemia stała się okresem wielu zmian nie tylko dla nauczycieli, ale także dla uczniów. Zmiana otoczenia, które dobrze znają – sali lekcyjnej, koleżanek i kolegów z klasy na pokój w domu był dla nich nie lada wyzwaniem. Uczniowie jak i nauczyciele potrzebowali czasu na oswojenie się z nową sytuacją, zaznajomieniem się z nowymi metodami nauki oraz udoskonalaniem swoich zdolności cyfrowych. Pandemia pokazała, że uczniowie są na zróżnicowanym poziomie dotyczącym korzystania z zasobów internetowych. Dotychczas korzystali oni z Internetu jedynie do celów rozrywkowych, a nie edukacyjnych. W książce pt. „Edukacja zdalna w czasie pandemii COVID-19 w Polsce – mapa głównych szans

i zagrożeń” ujęto to następująco: „Sytuacja pandemii zdecydowanie pokazała również, że polscy uczniowie okazali się dużo mniej kompetentni cyfrowo i przygotowani do edukacji zdalnej niż wielu nauczycieli się spodziewało (Ptaszek i in., 2020). Była to prawda, szczególnie w odniesieniu do młodszych uczniów (przedszkola, młodsze klasy szkół podstawowych) (Majcherek, Wichrowska, Zubala, 2021)”¹³.

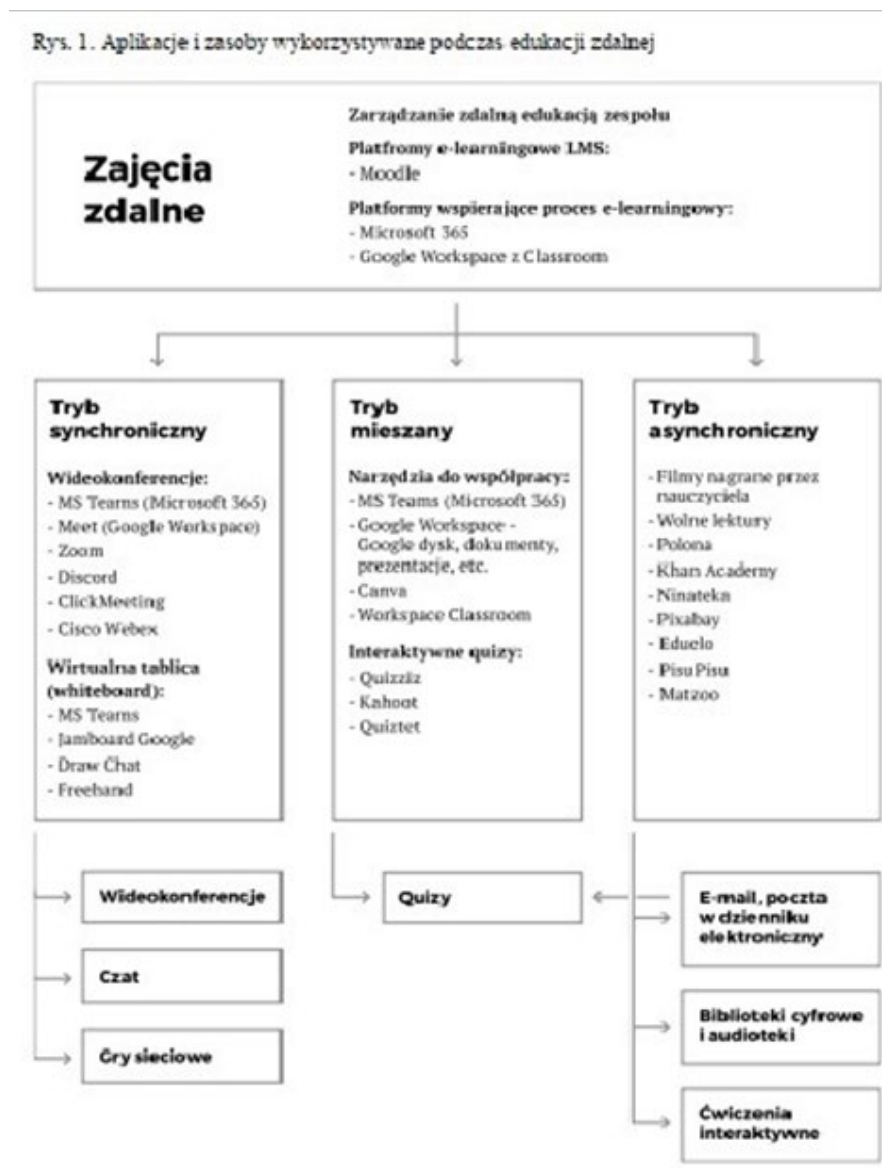
Uczniowie z klas wczesnoszkolnych, jak również z przedszkola potrzebowali wsparcia osób starszych, rodziców i opiekunów podczas nauki zdalnej, szczególnie podczas korzystania z komputerów. „Przed wszystkim edukacja zdalna nałożyła na wielu rodziców wiele dodatkowych obowiązków, związanych ze wspieraniem nauki swoich dzieci. Oznaczało to znaczne obciążenie czasowe, szczególnie w przypadku rodziców najmłodszych uczniów. W badaniach Librusa (2020) 20% rodziców wskazywało, że poświęca na takie wspieranie ponad pięć godzin dziennie”¹⁴.

Nauczanie zdalne pozwoliło na wzrost umiejętności uczniów w zakresie obsługi i korzystania z zasobów cyfrowych. Dało możliwość poznania wielu pomocy dydaktycznych, które pozwolą im lepiej przyswajając dany materiał. Od teraz komputer nie będzie służył jedynie do celów rozrywkowych, ale również do nauki nowych rzeczy, powtórek materiału ze szkoły, czy pogłębiania interesującego ich tematu. Uczniowie musieli nauczyć się umiejętności zarządzania swojego czasu, rozplanowania dnia, znalezienia czasu na naukę i na zabawę. Podczas nauczania zdalnego uczniom trudniej było skupić uwagę na nauce, domowe odgłosy z łatwością ich rozpraszały. Uczniowie potrzebowali miejsca spokojnego, cichego, gdzie mogli skupić się na trwających zajęciach. Sytuacja związana z nauczaniem zdalnym wymusiła posiadanie odpowiedniego sprzętu tj. komputera, laptopa z dostępem do Internetu, tak by każdy uczeń mógł uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych, które odbywały się za pomocą takich platform jak „MS Teams” czy „Zoom”.

¹³ J. Pyżalski, N. Walter, Edukacja zdalna w czasie pandemii Covid 19 w Polsce-mapa głównych szans i zagrożeń, Poznań 2021, s.15.

¹⁴ Ibidem, s.12.

Rys. 1¹⁵.



¹⁵ Ibidem, s.9.

Nauczyciel w tym czasie musiał wykazać się ogromną kreatywnością i mocno zaangażować się w przygotowanie do zajęć, by zainteresować uczniów do aktywnego uczestnictwa w zajęciach. Lekcje, które odbywały się według ustalonego schematu stawały się nudne, mało atrakcyjne a zainteresowanie uczniów malało. Nauczyciel odpowiednio do wieku i umiejętności uczniów, mógł korzystać z wielu rodzajów aktywności podczas zajęć, które wymienione zostały na powyższym schemacie. Aktywności te dały możliwość urozmaicenia zajęć lekcyjnych by były jak najbardziej ciekawe i przystępne dla uczniów.

Sytuacja związana z pandemią przysporzyła wielu dodatkowych emocji w życiu nauczycieli, uczniów i ich rodziców. Uczniowie musieli odnaleźć się w nowej rzeczywistości, to co było im znane, do czego byli przyzwyczajeni nagle się skończyło, musieli odnaleźć się i poradzić sobie w nowej sytuacji, która do tej pory nie była znana nikomu. W książce pt. „Edukacja zdalna w czasie pandemii COVID-19 w Polsce – mapa głównych szans i zagrożeń” przedstawiono wyniki badań: „Wyniki polskiego badania dotyczącego nastolatków, ich rodziców i nauczycieli, pt. „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa” (Bigaj, Dębski, 2020) wyraźnie potwierdzają, iż połowa (lub więcej) osób w tych trzech grupach w trzy miesiące po zamknięciu szkół czuła się dużo lub trochę gorzej psychicznie niż przed zamknięciem szkół. W przypadku uczniów odsetki te były najniższe i wynosiły odpowiednio 18% i 30%”¹⁶.

Stałe przebywanie w domu, brak kontaktu z nauczycielami, ale przede wszystkim z rówieśnikami była dla nich stresująca. Taka długotrwała sytuacja mogła wpływać na nich negatywnie. Agnieszka Mościcka – Teske przedstawiła pięć aspektów, jak stres wpływa na działanie: trudności w koncentracji uwagi, trudności w porozumiewaniu się z innymi ludźmi, poczucie „jestem do niczego”, gonitwa myśli, poczucie pustki w głowie¹⁷.

¹⁶ Ibidem, s.16.

¹⁷ A. Mościcka-Teske, *Oswoić lęk-praca w pandemii*, Nowa Era, Uniwersytet SWPS, slajd 12.

Nie dla wszystkich uczniów czas, gdzie zamknięto szkoły był czasem pogorszenia stanu psychicznego. Według wyżej wspomnianego badania co szósty uczeń czuł się trochę lub dużo lepiej. Uczniowie, którzy przeważnie byli nieśmiali, podczas nauczania zdalnego, często z wyłączonymi kamerkami, częściej zabierali głos i wyrażali swoje opinie. Okres ten pozwolił im przełamać swoją barierę i być bardziej aktywnym podczas zajęć. Nauka zdalna ograniczyła kontakty z rówieśnikami, dla zachowania równowagi i kontaktów na zajęciach bardzo często wykorzystuje się pracę w grupach lub w parach w tzw. pokojach. Uczniowie mają szansę porozmawiać ze sobą na dany temat, podczas swobodnej rozmowy poznają różne punkty widzenia swoich rówieśników.

Sytuacja ta równie mocno wpłynęła na nauczycieli, dla nich również był to bardzo stresujący i nerwowy czas. Znalezienie się w sytuacji, która nigdy wcześniej nie miała miejsca, wiąże się z wieloma wyzwaniami, co sprawia, że pojawia się wiele negatywnych emocji. Nauczyciele musieli w bardzo krótkim czasie przestawić się na nauczanie zdalne, stworzyć nowe scenariusze zajęć, nowe pomoce, znaleźć nowe sposoby przekazywania wiedzy. Czas ten był dla nich bardzo trudny, pracowity i wymagający. Sytuacja ta pokazała, że każdy nauczyciel musi podnosić swoje kompetencje cyfrowe, doszkalać się, poznawać nowości technologiczne, które pomogą mu w trakcie nauki zdalnej, jak również urozmaić zajęcia w sali lekcyjnej. Czas ten pokazał jak kreatywny może być nauczyciel. Prowadzenie zajęć zdalnych niezmiennym schematem było dla uczniów mało atrakcyjne, szybko się nudzili i nie uważali na zajęciach, nauczyciel musiał stosować wiele technik i zmiennych metod, by każde zajęcia w sposób atrakcyjny, ciekawy i interesujący dostarczały potrzebnej uczniom wiedzy.

Okres pandemii dotknął także rodziców, szczególnie uczniów młodszych, którzy potrzebowali pomocy w obsłudze komputera. Rodzic musiał poświęcić więcej czasu na pomoc dziecku w wykonaniu jakiegoś zadania, wytłumaczenia mu zagadnienia, którego nie zrozumiał wystarczająco dobrze. Wcielenie się w rolę nauczyciela z pewnością niejednemu rodzicowi przysporzyło wiele stresu i dodatkowej pracy. Okres ten pokazał rodzicom, jak ciężka i wymagająca bywa praca nauczyciela. Nie jest łatwo wytłuma-

czyć najmłodszym uczniom zjawisk i zagadnień nam bardzo dobrze znanych i wydawałoby się oczywistych. Dla uczniów są to nowe rzeczy, to czas odkrywania, poznawania i zadawania mnóstwa pytań, na które w tym czasie musieli odpowiadać rodzice wspierani przez nauczycieli.

5. Pomoce dydaktyczne do wykorzystania podczas nauki zdalnej

W dobie pandemii i edukacji zdalnej powstają książki i publikacje zawierające scenariusze i opisujące różnego rodzaju pomoce, które nauczyciel może wykorzystać. Jedną z nich jest „Edukacja zdalna w nauczaniu przedszkolnym. Założenia, metody pracy, praktyka.” Marty Makowskiej¹⁸. Wydana w 2020 roku książka w bardzo przystępny sposób mówi o nauce w przedszkolu w nowym wydaniu. Na kilkudziesięciu stronach zostają przedstawione takie zagadnienia, jak powtórna adaptacja dzieci, ćwiczenia, motywowanie dzieci, organizacja i metody pracy, wspieranie rozwoju społecznego oraz wsparcie dla dziecka i jego rodziny. Znajduje się tam wszystko, co powinno się wiedzieć przechodząc w tryb nauczania dzieci zdalnego, inspirując się i posiadając wiedzę z książki, można stworzyć dla przedszkolaków zajęcia, w których chętnie będą uczestniczyły.

Tabela 1. Przydatne aplikacje

Czyj to liść? Czyj to trop?	Aplikacje mobilne, które umożliwiają rozpoznawanie najbardziej popularnych gatunków roślin lub zwierząt. Aplikacje służą jako: 1. miniatlas, który zawiera krótkie charakterystyki poszczególnych rodzajów roślin. 2. e-zielnik, który umożliwia prowadzenie swojego mobilnego zielnika poprzez wykonywanie zdjęć poszczególnym gatunkom roślin napotkanych na spacerze. 3. klucz do oznaczenia najpopularniejszych roślin lub zwierząt. Jest to przydatna pomoc dla nauczycieli, aby przeprowadzić zarówno w młodszych jak i starszych grupach wiekowych zajęć przyrodniczych lub biologii.
--------------------------------	--

¹⁸ M. Makowska, *Edukacja zdalna w nauczaniu przedszkolnym. Założenia, metody pracy, praktyka*, Rogów 2020.

Bajkowy zakątek	Strona internetowa, która zawiera różnego rodzaju legendy polskie w formie krótkich animowanych nagrań. Materiały znajdujące się na wspomnianej stronie urozmaicą zajęcia z edukacji polonistycznej czy też edukacji regionalnej lub historycznej.
Goals-Fitness	Aplikacja mobilna, która z pewnością ułatwi przeprowadzenie zajęć aktywności fizycznej. Uczniowie mogą w wybranym przez siebie momencie pokonać długość trasy wyznaczonej przez nauczyciela. Sposób, w jaki pokonamy trasę jest zróżnicowany. Możemy wybrać opcję zwykłego chodzenia, biegu, czy też jazdy na rowerze. Najważniejsze jest to, iż aplikacja jest bezpłatna oraz dostępna na Androida oraz iOS.
Matzoo.pl	Strona internetowa, która odpowiada na potrzeby dzieci już od zerówki aż po 8 klasę. Zadania nawiązujące do tematyki związanej z matematyką. Uczniowie mogą wykonywać zadania zarówno podczas zajęć jak i samodzielnie w czasie wolnym w domu.
Canva.com	Strona internetowa, która zawiera proste w obsłudze narzędzia do tworzenia prezentacji, plakatów, filmów, ulotek i innych potrzebnych materiałów online. Istnieje możliwość prezentowania materiałów przez tę stronę, podczas których osobie prowadzącej pojawiają się widoczne tylko dla niej notatki.
Ed.ted.com	Strona internetowa zawierająca filmy na różne tematy. Informacje tam znalezione mogą być wykorzystane jako uzupełnienie wiedzy na większość tematów. Filmy znajdujące się na stronie są w języku angielskim, jednak posiadają napisy w języku polskim.
Wolne lektury	Strona internetowa, na której znajduje się już ponad 5000 darmowych utworów. Każdy ma do nich dostęp, ponieważ utworów nie obowiązują już prawa autorskie lub są na wolnych licencjach.

Quizlet	Aplikacja przydatna do nauki dowolnego przedmiotu. Uczeń ma możliwość wybrać tryb: uczenie się, fiszki, dopasowywanie, test. Dzięki temu wiedza w szybki oraz przyjemny sposób jest przyswajana przez uczniów.
https://www.eduelo.pl/quizy/poziom-iv/przyroda/	Strona internetowa, na której znajdują się quizy na tematy związane z przyrodą.
https://naszelementarz.men.gov.pl/generator/	Strona internetowa MEiN, na której znajduje się generator kart pracy.
https://www.liveworksheets.com	Strona internetowa, na której znajduje się generator kart pracy.
https://kahoot.it	Strona internetowa, na której uczniowie mogą wykonać przygotowany przez nauczyciela quiz.

6. Podsumowanie

Zawód nauczyciela jest bardzo specyficzny oraz wymaga dużego poświęcenia. Nie należy on do łatwych czy też bezstresowych, ponieważ nauczyciel ponosi odpowiedzialność nie tylko za jakość wykonywanej pracy, ale także, za jej efekty, dlatego nauka zdalna pogłębiła już istniejące w edukacji problemy. Nauczyciele, uczniowie oraz rodzice zostali poddani ogromnemu stresowi związanemu ze zmianami, które niosła ze sobą nowa forma edukacyjna. Zarówno nauczyciele, jak i rodzice musieli wypełnić zadania związane z nauczaniem dzieci oraz wykonywać swoje dotychczasowe obowiązki. Z biegiem czasu okazało się, że to nie jest takie proste i sprawia wiele problemów oraz trudności, w szczególności rodzicom. Kadra pedagogiczna musiała posiadać nowe umiejętności i kompetencje, które okazały się niezbędne do przekazywania dalszej wiedzy. Mimo krytyki, czas poświęcony na edukację zdalną, nie był czasem straconym, tylko wymagał większego nakładu pracy. Można było dzięki niej

poznać wiele stron i aplikacji, które są pomocne zarówno w edukacji zdalnej jak i stacjonarnej. Oczywiście, urządzenia elektroniczne nie zastąpią nam bezpośredniego kontaktu z drugim człowiekiem, ale w obecnych czasach okazały się jedyną metodą na utrzymanie kontaktów. Uczniowie mieli możliwość do nauki, natomiast dorośli do pracy.

Bibliografia

- Boryczka B., Lach M., Propozycje i materiały. E-learning – nowe aspekty. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji, Warszawa 14-15 września 2010r. Wydawnictwo SBP, Warszawa 2011.
- Definicja ekstrawersji, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ekstrawersja;3897138.html>, [dostęp: 03.01.2022].
- Definicja nauczyciela, Encyklopedia PWN https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/nauczyciel;4009280.html?fbclid=IwAR1iQyT4b3p0Ar8I_307T2eBR_z1COP1t_8XOftHoBW8RRNa57NzalFRUrK [dostęp: 12.01.2022].
- Edukacja zdalna w czasie pandemii, Centrum Cyfrowe – Raport z badań edycja I maja 2020, https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/05/Edukacja_zdalna_w_czasie_pandemii.pptx-2.pdf [dostęp: 28.12.2021].
- Karta Nauczyciela– Ustawa z dnia 26 stycznia 1982, rozdział 2, art. 6.
- Kwiatkowska H., *Pedeutologia*, Warszawa 2008.
- Makowska M., Edukacja zdalna w nauczaniu przedszkolnym. Założenia, metody pracy, praktyka, Rogów 2020.
- Mościcka-Teske A., Oswoić lęk-praca w pandemii, Nowa Era, Uniwersytet SWPS, slajd 12.
- Pytlak J., Jaki powinien być dobry nauczyciel?, *Artykuł ze strony EDUNews.PL – portal o nowoczesnej edukacji* <https://www.edunews.pl/system-edukacji/nauczyciele/4582-jaki-powinien-byc-dobry-nauczyciel> [dostęp: 03.01.2022].
- Pyżalski J., Walter N., Edukacja zdalna w czasie pandemii Covid 19 w Polsce–mapa głównych szans i zagrożeń, Poznań 2021.
- Wach-Kąkolewicz A., *Wybór kształcenia przez internet jako formy doskonalenia zawodowego a cechy indywidualne pracownika*, [w:] M. Dąbrowski, M. Zając, *E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju*, Warszawa 2009.
- Zając M., Zawisza W., *O potrzebie określenia kompetencji nauczycieli podejmujących kształcenie online*, „E-mentor” 2006, nr 1 (14). Ziółkowski P., *Pedeutologia – zarys problematyki*, Bydgoszcz 2016.